PUTİN DÖNEMİ
RUSYA'NIN DEĞİŞİMİ VE GELECEĞİ

Editörler
Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın
Doç. Dr. Hanefi Yazıcı
Dr. Öğr. Üyesi Can Donduran

nobel

Putin Dönemi Rusya'nın Değişimi ve Geleceği

Editörler: Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın - Doç. Dr. Hanefi Yazıcı
Dr. Öğr. Üyesi Can Donduran

Yayın No.:
Yönetim Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler No.:
ISBN: 978-625-371-056-9
E-ISBN: 978-625-371-057-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Şubat 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Caşın, Mesut Hakkı., Yazıcı, Hanefi., Donduran, Can.
Putin Dönemi Rusya'nın Değişimi ve Geleceği / Editörler: Mesut Hakkı Caşın - Hanefi Yazıcı - Can Donduran
1. Basım, VI + 214 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN:
E-ISBN:
ANAHTAR KELİMELER?

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Bölüm Yazarları

Rusya-Ukrayna Savaşı Küresel Güç Dengelerinde Avrupa-Atlantik Hattı ile Pasifik Bölgesinde Yeni Bloklaşma ve Çatışmaların Kapısını Açar mı?

Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın - Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, mesut.casin@yeditepe.edu.tr

Orta Asya'da Türkiye ve Rusya Rekabeti: Çatışarak İşbirliği Modeli

Hüsamettin İNAÇ - Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, husamettininac@yahoo.com https://orcid.org/0000-0002-6922-2010

Aymene HADJI - Bilim uzmanı, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, aimen.hadji94@gmail.comhttps://orcid.org/0000-0003-3564-7077

Rusya Federasyonu'nun Terörle Mücadele Politikası

R. S. Savaş Biçer - Doçent Dr., Nişantaşı Üniversitesi İİBF, savas.bicer@nisantasi.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6318-9814

Putin Döneminde Rusya-Çin İlişkilerine Bir Bakış

Fahri Erenel - Prof. Dr., İstinye Üniversitesi, ferenel@istinye.edu.tr, ORCID.0001-0001-8943-7265.

Doğan Erenel - Lead Engineer- Transmission Sub Systems and Bearings, Landrover/Jaguar, derenel@jaguarlandrover.com

Putin Dönemi Rusya'nın Asya-Pasifik Politikası

Serdar YILMAZ - Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, serdaryilmaz@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3400-3392.

Murat YORULMAZ - Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, muratyorulmaz@trakya. edu.tr, ORCID: 000-0002-3664-0451.

Rusya Ukrayna Savaşı Bağlamında Hibrit-Asimetrik Stratejiler ve Bölgesel Politikalar

Giray Saynur Derman - Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İİBF.

Putin Dönemi Rusya Dış Politikasında Yeni-Avrasyacılık: Bir İdeolojik İnşa Süreci

Tolga Bilener - Dr. Öğr. Üyesi, Galatasaray Üniversitesi İİBF, tbilener@gsu.edu.tr, ORCID 0000-0001-8966-1419

Rus Askeri Düşüncesinde Savaşın İlk Dönemi: Rusya-Ukrayna Savaşı Örneği

Ahmet Sapmaz - Doç.Dr. İstanbul Gelişim Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, asapmaz@gelisim.edu.tr, ORCID No: 0000-0003-0858-9000

Avrasyacılık Ekseninde Türkiye ve Rusya'nın Orta Asya Dış Politikaları

Hüsamettin İNAÇ - Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Bölümü, husamettin.inac@dpu.edu.tr (Sorumlu Yazar)

Mohammed Rafiq SADA - Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, duhanfaruk7@gmail.com

Putin Dönemi Rusya-Türkiye İlişkileri

Hanefi Yazıcı - Doç.Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İİBF, hyazici@bandirma.edu.tr

Sovyetler Birliği'nden Putin Dönemine Rus Ekonomisinin Dönüşümü

Efe Can Gürcan - Doç. Dr., İstinye Üniversitesi E-Mail: efe.gurcan@istinye.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5415-3163

İçindekiler

Bölüm Yazarları..... iii

Rusya-Ukrayna Savaşı Küresel Güç Dengelerinde Avrupa-Atlantik Hattı ile Pasifik Bölgesinde Yeni Bloklaşma ve Çatışmaların Kapısını Açar mı? 1
Mesut Hakkı Caşın

Orta Asya'da Türkiye ve Rusya Rekabeti: Çatışarak İşbirliği Modeli 27
Hüsamettin İNAÇ - Aymene HADJI

Rusya Federasyonu'nun Terörle Mücadele Politikası 45
R. S. Savaş Biçer

Putin Döneminde Rusya-Çin İlişkilerine Bir Bakış 53
Fahri Erenel - Doğan Erenel

Putin Dönemi Rusya'nın Asya-Pasifik Politikası..... 69
Serdar YILMAZ - Murat YORULMAZ

Rusya Ukrayna Savaşı Bağlamında Hibrit-Asimetrik Stratejiler ve Bölgesel Politikalar ... 81
Giray Saynur Derman

Putin Dönemi Rusya Dış Politikasında Yeni-Avrasyacılık: Bir İdeolojik İnşa Süreci..... 115
Tolga Bilener

Rus Askeri Düşüncesinde Savaşın İlk Dönemi: Rusya-Ukrayna Savaşı Örneği 135
Ahmet Sapmaz

Avrasyacılık Ekseninde Türkiye ve Rusya'nın Orta Asya Dış Politikaları..... 153
Hüsamettin İNAÇ - Mohammed Rafiq SADA

Putin Dönemi Rusya-Türkiye İlişkileri..... 175
Hanefi Yazıcı

Sovyetler Birliği'nden Putin Dönemine Rus Ekonomisinin Dönüşümü..... 189
Efe Can Gürcan

Putin Dönemi Rusya Dış Politikasında Yeni-Avrasyacılık: Bir İdeolojik İnşa Süreci

Tolga Bilener

"Bizler insan ırkının hiçbir büyük
ailesine mensup değiliz. Ne Batılı
ne Doğuluyuz ve hiçbirinin
geleneklerine sahip değiliz"

Pyotr Chaadayev (1829)

Giriş

Rus Ortodoks Kilisesi'nin bir numaralı ismi olan Moskova Patriği Kiril, 6 Mart 2022 günü düzenlediği ayin sırasında verdiği vaazda birkaç gün önce başlamış olan Ukrayna'daki "özel askeri operasyona" önemli yer ayırmış ve bu savaşı bir medeniyetler çatışması çerçevesinde değerlendirmiştir. Moskova Patriği, Kremlin'e desteklerinin tam olduğunu vurgulayarak, "Rus Dünyası" uğruna ölenler için dua edilmesini istemiş ve bu operasyonun "Batı'nın çürümüşlüğünden" korunmak için mecburi hale geldiğini eklemiştir. Söz konusu çürümüşlüğü açıklarken özellikle Batı toplumlarındaki LGBT hakları mücadelesini öne çıkaran Patrik, onur yürüyüşlerinin Batı dünyasının gözünde bir aidiyet testine dönüştüğünü ve Batı'nın bu yürüyüşlerin dünyanın her yerinde düzenlenmesi için baskı yaptığını iddia etmiştir. Bu baskının amacı, Batı dışı toplumlardaki geleneksel değerleri ve aile yapısını çökertmektir (Bibard, 2022). Başka bir değişle Batı'nın özgürlük, insan hakları ve çoğulculuk temelli eleştirileri Rus dünyasının da kendine özgü geleneksel değerlerinin yok edilmesini amaçlayan, Rus milletinin imhasına kadar varacak topyekûn bir saldırının parçasıdır: "[Ukrayna'da] bugün olup bitenler sadece siyasi değildir. Mesele, insanlığın selameti, yaratıcı ve yargıç olarak Mesih dünyaya geri geldiğinde kimlerin Tanrı'nın sağında, kimlerinse solunda oturacağı meselesidir" (Poulle, 2022).

Rusya'nın Ukrayna aleyhine giriştiği istila savaşının adeta metafizik bir yorumu anlamına gelen bu görüşün, Rus Ortodoks Kilisesi'nin devletle iç içe geçmiş yapısı nedeniyle, sadece bir kilise önderinin sözleri olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Patrik Kiril, Kremlin'in siyasal tercihlerini ve dış politika kararlarını dinî bir söylemle desteklemekte ve ona ideolojik bir meşruiyet kazandırmaktadır. Elbette Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin dinî saiklerle hareket etmemekte, fakat 1999 yılından bu yana adım adım güçlendirdiği otokratik yönetim anlayışını milliyetçi ve dinsel bir söylemle meşrulaştırmaktadır. Bu söylemin nasıl bir ideolojik arka plandan beslendiği sorgulandığında ise buna tek bir yanıtın verilmesi kolay olmamaktadır. Otoriter yönetimlerin devletçi-milliyetçi-militarist bir söyleme sahip olmaları, ulusal kimliği de coğrafya, tarih, dil, din, kültür, folklorik öğeler gibi unsurlarla tanımlamaları Rusya'ya özgü bir durum değildir. Ancak bu çalışmada Putin'in otoriter yönetimi altında Rusya'nın kendine özgü bir resmî ideolojiyi hangi kavramlar etrafında inşa etmeye çalıştığı incelenecek ve bu süreçte kökleri 19. yüzyıla kadar dayanan Avrasyacılık akımının bu süreçteki katkısı üzerinde durulacaktır.

Westfalya düzeninin ürünü olan ulus-devlet anlayışının adeta reddi ve Rusya'nın biricik bir "devlet-medeniyet" olarak ezeli ve ebedi bir emperyal bir güç olarak tanımlanması anlamına gelen "Rus Dünyası" fikrinin ideolojik temelleri gerçekten de Avrasyacılık söyleminde bulunmaktadır (Poulle, 2022). Uluslararası ilişkiler disiplininin realizm ekolünden beslenen ve küresel siyasete jeopolitik bir bakış açısıyla yaklaşan bu akım, temel aksiyomları belirgin olmakla beraber, çerçevesi kesin biçimde belirlenmiş bir ideoloji değil, daha çok dünya görüşü (*weltanschauung)* olarak tanımlanabilecek siyasal bir araçtır. Bu bakımdan Vladimir Putin yönetimi altındaki Rusya'nın Avrasyacılığa uygun bir biçimde hareket edip etmediğini sorgulayan tümdengelimci bir yaklaşımdan ziyade, bu çalışma kapsamında Putin'in dış politika söylem ve eylemlerinin ne derece Avrasyacılıktan etkilendiği, buna karşılık Avrasyacılık yaklaşımının da günümüzdeki şekillenmesine Putin'in dış politikasının nasıl katkıda bulunduğu üzerinde durulacaktır.[1] Bu amaçla öncelikle Avrasyacılık akımının tarihsel kökleri üzerinde durulacak, ardından uluslararası ilişkiler ekolleri arasında nereye oturtulabileceği tartışılarak bu akımın unsurları tanımlanmaya çalışılacaktır. Böylelikle Rusya'nın dış politika söyleminde Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından bu yana kaybettiği ideolojik çerçeveyi Putin döneminde yeniden inşa edip etmediğini görmek mümkün olacaktır.

[1] İlk kuşak Avrasyacılardan ayırmak için bu fikir akımının 1990'lardan itibaren aldığı şekle Yeni-Avrasyacılık adı da verilmektedir. Bu çalışmada, 1990'lardan sonrası için Avrasyacılık ve Yeni-Avrasyacılık ifadeleri okuma kolaylığı açısından birbirinin yerine kullanılmıştır.

Avrasyacılık ve Yeni-Avrasyacılık Akımının Erken Dönem Habercileri

Avrasyacılık akımının kökleri, Rusya'nın batılılaşma çabalarına karşı 19. yüzyıl başlarında bir kısım Rus entelektüelin duyduğu tepkiye dayanmaktadır. Çar I. Nikola (1825-1855) döneminde sesini yükseltmeye başlayan bu kesimler, Batılılaşma yolundaki reformların Rusya'nın kendine özgü kimliğini zayıflattığını ve ulusal değerlerine aykırı olduğunu savunmuşlardır. Bu düşünürler, muhafazakar bir dünya görüşüne sahip olan Konstantin Leontov örneğinde olduğu gibi, Batılılaşmayı bir tür Latin-Germen kültürel işgali olarak tanımlamışlar ve Rusya'nın bireycilik ve materyalizmden kendini koruyabilmesi için Asya kıtasına yönelmesinin kendi kimliği bakımından daha doğru olduğunu iddia etmişlerdir (Laruelle, 1999: 2-4). Bu dönemde ortaya çıkan Kutsal Rusya söylemi de bu ülkeye adeta manevi bir misyon yüklemiştir. Bu reform karşıtı düşünürlerden Nikolay Danilevski de 1869 yılında yayınladığı "Rusya ve Avrupa" başlıklı eserinde, Rusya'nın Avrupa'dan tamamen ayrı bir kültürel tarihe sahip olduğunu ifade ederek, bu ülkenin biricik kimliğinin korunması gerektiğini söylemiştir. Rusya'nın tarihsel bir misyonu olduğu fikrini paylaşan Danilevski, Rusya'nın değerleri ve Batı'nın değerleri arasında tam bir karşıtlık olduğunu söylemiş, Batı'nın materyalizm, bireycilik ve rasyonalitesine karşılık, Rusya'nın maneviyatı, kolektivizmi ve imanı ön planda tuttuğundan bahsetmiştir (Lancereau, 2022).

Rusya'nın doğal yönetim tarzının otokrasi olduğu kanaatini taşıyan bu düşünürler, Çar I. Nikola'nın Eğitim Bakanı Kont Ouvarov'un, Fransız Devrimi'nin sloganı olan "liberté, égalité, fraternité" (özgürlük, eşitlik, kardeşlik) üçlemesinin antitezi olarak ürettiği doktrini kendilerine bayrak edinmişlerdir: "ortodoksluk, otokrasi ve ulusal yaşam". Bu üçleme, Rus yönetim tarzının kendine özgü bir model olduğunu savunan ve Batılılaşmaya karşı çıkan *slavofil*'lerin sloganına dönüşmüştür. Bu anlayışa göre, 16. yy'daki Korkunç İvan'dan bu yana Rus devlet geleneğinde hükümdarın rolü hiç değişmemiştir: Çar, Tanrı'nın mesh ettiği kişi ve ilahi iradenin bir yansıması olarak halkın cisimleşmiş halidir. Tüm toplum kaderini ona emanet etmiştir, çünkü çar ile tebaası arasında mistik bir bağ vardır (Silviusa, 2014).

Rusya'nın "Doğu" boyutunu ön plana çıkardıkları için Doğulular olarak da adlandırılan bu düşünürlerin fikirleri, 19. yüzyılın son çeyreğindeki Rusya'nın dış politika stratejilerine de uygundur. 1881 yılında Dostoyevski'nin yazdığı gibi "Bizim için belki Asya'da Avrupa'dan çok daha fazla fırsat vardır. Belki de Asya kaderimizin gerçek meselesidir" fikrini savunmaktaydılar (Makarian,

2023). Gerçekten de o dönemde Rusya, Trans-Sibirya demiryolu hattının inşa edilmesinin de gösterdiği gibi, Sibirya'daki varlığını perçinlemeye, Doğu Asya'daki etki alanını genişletmeye ve Pasifik Okyanusu'nda varlık göstermeye çabalıyordu. Çin'in adeta bir yarı-sömürge durumuna düştüğü ve Batılı büyük güçlerin yanı sıra Japonya'nın da emperyalist emelleri altında ezildiği bu dönemde, Rusya'nın Asya kıtasında etkisini güçlendirme arzusu makul bir siyaset olmuştur. Ancak doğuya açılma dönemi, Rusya'nın Japonya karşısında uğradığı askeri yenilgiyle kapanmış (1904-1905), Çarlık rejimi ağırlığını yeniden Orta Avrupa ve Balkanlar üzerindeki yayılmacı emellerine vermiştir.

İlk Kuşak Avrasyacılar

19. yy'daki Slavofillerin ya da Doğucuların doğrudan devamı olmasalar da onlarla benzer fikirlerden yola çıkan Avrasyacılar, Çarlık Rusyası'nın yıkılıp Sovyetler Birliği'nin kurulduğu 1920'li ve 1930'lu yıllarda ortaya çıkmıştır. Sadece siyasal değil, aynı zamanda kültürel bir akım olan bu ilk kuşak Avrasyacılık, Rusya'da değil, devrim sonrası dönemde Rusya'yı terk etmiş olan entelektüeller arasında yeşermiştir. Rus tarihinin bu çalkantılı döneminde, ülkelerinin dünya sistemindeki yerini ve tarihsel rolünü tartışan bu entelektüellerin hareket noktası, Rusya'nın tam anlamıyla ne Batı medeniyetinin bir parçası ne de Doğu ya da Asya medeniyetinin bir ürünü olarak tanımlanamayacağı ve bu ülkenin başlı başına bir kıta oluşturduğu fikridir (Laruelle, 1999: 23). Buna göre, Rus medeniyeti yayıldığı geniş coğrafya nedeniyle hem Doğu hem de Batı kültüründen öğeleri bünyesinde barındıran, fakat tamamen kendine özgü bir sentezi ifade etmektedir. Başka bir deyişle, Rusya dünyadaki diğer tüm devletlerden farklı, dinsel, kültürel, tarihsel arka planı ve siyasal sistemiyle başlı başına bir medeniyettir ve Rus kimliğinin özünü de bu olgu oluşturmaktadır (Tsygankov, 2010).

Bu nedenle, coğrafi temelli bir adlandırma olmakla beraber, Avrasyacıların kastettiği anlamıyla "Avrasya", sadece Avrupa ve Asya kıtalarının birleşmesinden oluşan coğrafi bir niteleme değildir. Günümüzde Vladimir Putin'in "Rus Dünyası" terimiyle eşanlamlı olarak kullanılan, sınırları kesin olarak tespit edilememekle birlikte Orta Avrupa'nın Almanca konuşulan bölgelerinden başlayarak Çin'e kadar uzanan jeopolitik bir kavramdır (Imanbeyli, 2017: 36-42). Rusya'nın milli kimliğini tanımlayabilmek için coğrafi ve tarihi teorik bir çerçeve inşa etmeyi amaçlayan Avrasyacılık, Çarlık Rusya'sının dağıldığı ve ülkede Bolşevikler ile Menşevikler arasında iç savaşın yaşandığı bir dönemde, Rusya'nın etnik milliyetçilik temelli bir ulus-devlete dönüşmesindense emper-

yal varlığını devam ettirmesi gerektiğini savunmuş, Ortodoks Hıristiyanlığı da bu yapının temel taşı olarak tanımlamışlardır. Romantik ve yer yer ütopist olarak adlandırılabilecek bu akım, bir çarlık dönemi nostaljisinden ibaret olmamış, zaten monarşinin ihya edilmesi gerektiğini de açıkça savunmamıştır (Rey, 2009). Otoriter bir cumhuriyet beklentisi taşıyan bu ilk kuşak (ve sürgündeki) Avrasyacıların bir amacı da Rusya'ya geri dönmek olduğu için Bolşevik rejimiyle yakınlaşmanın yollarını aramışlar, fakat komünist ideolojiye karşı tutumları bunu mümkün kılmamıştır. Stalin rejimi şartlarında SSCB'de devletin resmî ideolojisi dışında farklı düşünsel faaliyetlere alan açılması mümkün olmadığından, bu ilk kuşak Avrasyacıların Rusya'nın fikir dünyasında fazla etkin olmaları söz konusu olmamıştır.

Prens Nikolay Trubetzkoy, Konstantin Chkeidze, Pyotr Savitsky, Sergey Efron, Lev Karsavin gibi isimlerden oluşan bu ilk kuşak Avrasyacı fikirlere yine sürgündeki başka bazı Rus aydınlar karşı çıkmış, Ortodoksluk ve devlet yüceltmesi içinde olmaları, bireysel özgürlüklerden çok milli ve kolektif bir yazgıyı ön plana çıkartmaları eleştirilmiştir. Sovyet Rusya'nın ülke dışında yaşayan Rus mülteciler aleyhinde yürüttüğü istihbarat operasyonlarının hedefine dönüşen bu aydınlar, 1920'lerin sonlarında kendi içlerinde bölünmeye başlamış ve 1930'ların sonu gelindiğinde ise sesleri duyulmaz olmuştur.

1990'lar ve Yeni-Avrasyacılık

SSCB'nin yıkıldığı ve Rusya'nın yeniden kendi kimliğini ve uluslararası sistemdeki konumunu bulmaya çabaladığı 1990'lı yıllarda Avrasyacılık bir kez daha gündeme gelmiştir. Soğuk Savaş'ın tasfiye edildiği bir ortamda Rusya'nın uluslararası sahnedeki gücünü nasıl koruyacağı ve kullanabileceği kaygısı ön plana çıkmış ve Avrasyacılık yeni dönemin şartlarına ve Rusya'nın güncel ihtiyaçlarına uygun bir görünüm kazanmıştır. 1990'lı yıllarda, 1920'li ve 30'lu yıllardaki muadilinden farkını ortaya koymak amacıyla "yeni-Avrasyacılık" olarak da adlandırılan bu akım, özellikle Lev Gumilev (1912-1997), Aleksandr Panarin (1940-2003) ve Aleksandr Dugin (d. 1962) gibi isimlerle özdeşleşmiştir. Tıpkı ilk kuşak Avrasyacılıkta olduğu gibi, yeni Avrasyacılığın Rusya'nın dış politikasını belirleyen bir doktrin olmaktan öte, devletin dış politika tercihlerini meşrulaştıran ve kendisi de bu tercihler uyarınca şekillenen bir fikirler bütününden oluşmuştur. Yeni Avrasyacılık, özellikle realizm akımının ve jeopolitika ekolünün etkisindeki bir dünya görüşü olma niteliğini korumuştur. Bu bakımdan, yeni Avrasyacılığı fikirsel niteliğinin anlaşılması için uluslararası ilişkiler disiplininin filtresinden geçirmekte yarar bulunmaktadır.

Yeni Avrasyacılık ve Medeniyetler Çatışması Tezi

Yeni-Avrasyacı akım, uluslararası ilişkiler teorisi kapsamında, belirgin biçimde dünyaya realist akımın gözlükleriyle bakmakta, ayrıca jeopolitik okulun temel önermelerini de paylaşmaktadır. Tıpkı realist bakış açısının öngördüğü gibi, Avrasyacı akımda da uluslararası sistemin temel oyuncusu, birbirleriyle sürekli bir güç mücadelesi içinde olan devletlerdir. Güç, ulusal çıkar ve uluslararası sistemin rekabetçi ve anarşik yapısı gibi realizmin temel görüşlerini paylaşan Avrasyacılık, devletlerin amacının kendi güvenliklerini sağlamak ve etki alanlarını sürekli olarak diğerleri aleyhine genişletmek olduğu iddiasını da benimsemiştir. Ancak bu akımı klasik realizmden farklı kılan çok sayıda özellik de bulunmaktadır. Örneğin Avrasya'nın kendine özgü ve hatta biricik bir medeniyet olduğu iddiası, Avrasya kültürel değerlerinin ve geleneklerinin korunması gerektiğine dair vurgusu Avrasyacılığın sadece devlet-merkezli bir ulusal çıkar savunusuna indirgenmesini olanaksız kılmaktadır. Bunun dışında Avrasyacılık, Rusya'nın Batı dünyasından tamamen farklı bir kimliğe sahip olduğu ve Batı'nın devlet yönetim anlayışından çok farklı bir biçimde yönetildiği iddiasıyla, devlet oyuncuların benzer güç unsurlarına dayanarak, benzer saiklerle hareket eden ve son tahlilde rasyonel oyuncular oldukları önermesine uzak durmaktadırlar. Lev Gumilev, Rusya'nın kökenlerinin Asya bozkırındaki göçebe toplumlara dayandığını vurgulayarak bu farkı açıklamaktadır. Ayrıca izleri özellikle Aleksandr Dugin'de sıkça görülen ve Rusya'ya dünya üzerinde adeta ezoterik bir rol yükleyen görüşler Avrasyacılığın sadece realizmin çerçevesinde değerlendirilmesini engellemektedir.

Avrasyacılığın jeopolitik ekole dahil bir akım olduğu ise çok daha nettir. Her şeyden önce Rusya'nın bir devlet olarak kimliğinin Avrasya olarak adlandırılan kara parçasından ayrıştırılamayacağının söylenmesi, Avrasya'yı kendi ulusal ve kültürel kimliğine sahip bir coğrafya olarak görmeleri bu akımın jeopolitik ekol bünyesinde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Jeopolitika, coğrafya ve uluslararası siyaset arasındaki bağlantıyı inceleyen bir disiplin olarak, bir devletin coğrafi koşulları ve yerküre üzerindeki konumundan hareketle onun uluslararası politikadaki davranış tarzını anlamaya çalışmaktadır. Avrasyacılık, coğrafyanın Rusya'nın dış politikasını oluşturan temel etken olduğundan hareketle jeopolitik bir yaklaşımdır. Üstelik ulusal kimliğin ve hatta medeniyetlerin belli coğrafyalara özgü olduğu önermesiyle, Avrasyacılık uluslararası ilişkiler disiplininde 1990'larda ortaya çıkmış başka bazı akımlarla da yakınlaşmaktadır. Bu açıdan akla gelen ilk isim, medeniyetler çatışması tezinin sahibi olan Samuel Huntington'dur.

Çağdaşı Francis Fukuyama'nın görüşünün aksine, Soğuk Savaş'ın sona ermesi Huntington'a göre liberal demokrasinin dünya çapındaki zaferi ve ideolojik çatışmaların sona ermesi anlamına gelmemiştir. Aksine, dünyadaki çatışmacı ortam devam edecek ve bu çatışma, kendi aralarında uzlaşmaları imkansız olan medeniyet blokları arasında cereyan edecektir. Çalışmalarının ilk versiyonunda yedi, ardından sekiz medeniyet bloku tarif eden Huntington, bundan böyle dünyadaki çatışmaların medeniyet ayrımından kaynaklanan kültürel ve dini temelli bir uyuşmazlık olarak ortaya çıkacağını belirtmiş ve en büyük mücadelenin de Batı ve diğerleri (*West vs. the Rest*) arasında yaşanacağını söylemiştir. Avrasyacıların söylediği de bundan çok farklı değildir. Onlar da Rusya'yı Batı dışı bir oyuncu olarak tanımlamakta, hatta Rusya'ya başlı başına bir medeniyet rolü biçerek onun esas düşmanı olarak Batı'yı göstermektedirler. Bu bağlamda Avrasyacılar siyasal ve ekonomik liberalizm, çoğulculuk ve demokrasi gibi unsurların evrenselliğini reddetmekte, bu açıdan sadece Batı dışı değil, Batı karşıtı bir bakış açısını öne çıkarmaktadırlar (Huntington, 1993).

Huntington Batı'nın evrensel değerler olarak adlandırıp dünya çapında yayılması için çaba gösterdiği demokrasi, insan hakları yahut kadınların statüsü, toplumsal hayatta bireyin önceliklerinin ve arzularının ön plana çıkarılması gibi görüşlerin, Batı dışı toplumlarda kendi kültürlerine yöneltilmiş bir saldırı olarak algılandığını söylemiştir. Bu açıdan, Batılı ülkelerin demokrasi ve insan hakları konularındaki eleştirileri, emperyalizmin yeni bir versiyonu olarak görülmekte ve Batı dışı toplumlara bu tür değerleri dayatmanın gerçek amacının onları özünden uzaklaştırmak, zayıflatmak, hatta yok etmek olduğunu iddia edilmektedir. Demokratikleşme çağrıları karşısında Batı dışı toplumlar kendi ulusal değerlerine daha fazla sarılmakta ve Batı'ya karşı olan tepkilerini yer yer şiddet kullanarak göstermektedirler. Huntington, Batı dünyasının SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte hakimiyetinin arttığını düşünmekle birlikte, bu hakimiyetin kalıcı olduğuna inanmamış, özellikle İslam dünyasının ve Konfüçyüs uygarlığının bu hakimiyete karşı mücadele edeceklerine inanmıştır. Hatta onun için İslam dünyasının Çin'le girişebileceği bir ittifak bir tür kabus senaryosu anlamına gelmektedir. Bu açıdan Samuel Huntington Rusya'yı esas tehdit olarak tanımlamamış ve Ortodoks dünyasının Konfüçyüs medeniyetiyle (yani Çin'le) girişebileceği bir ittifaktan da çok ihtimal vermemiştir (Huntington, 1996: 32-48).

Her ne kadar medeniyetler arasında yapay sınırlar çizdiği ve determinist bir bakış açısına sahip olduğu için eleştirilmiş olsa da uluslararası ilişkilerin doğasının çatışmacı olduğu önermesi, bu çatışmanın fay hatlarının medeniyetler arasındaki ayrımlardan geçtiği iddiası, medeniyetlerin de değişmez ve aynı

zamanda birbirleriyle bağdaşmaz oldukları fikirlerini Avrasyacılarla paylaşmaktadır. Avrasyacılar da tarihteki gerçek çelişkinin bireyler, siyasal gruplar yahut toplumsal sınıflar arasında değil, medeniyetler arasında olduğu fikrini savunmakta ve medeniyetler çatışması fikrini jeopolitik ekolün temel önermeleriyle desteklemektedir.

Yeni Avrasyacılık ve Jeopolitika Ekolü

Jeopolitika terimini ilk kullanan kişi olan Rudolf Kjellen, mekân ve uluslararası siyaset arasındaki etkileşimi inceleyen bir disiplin kurma arayışında olmuştur. Jeopolitika disiplini de devletler arasındaki ilişkiyi her şeyden önce bir güç mücadelesi olarak görmekte, devletlerin çıkarlarını diğerleri aleyhine genişletme arzusu ve hatta yok olmamak için mecburiyeti içinde olduklarını iddia etmektedir. Alman ekolünün ardından jeopolitika çalışmalarında bir anlamda bayrağı devralan İngiliz-Amerikan ekolü ve onun en önemli temsilcilerinden Halford MacKinder, dünyaya hükmetmek isteyen bir gücün dünya adasına, buraya hükmetmek isteyen bir gücün ise *heartland* (kalpgah) olarak adlandırdığı ve aslında büyük ölçüde Rusya coğrafyasına denk gelen Avrasya'nın merkezine hükmetmesi gerektiğini iddia etmiştir. MacKinder'in yorumundan yola çıkan Nicolas Spykman ise heartland'i kontrol etmenin en akılcı yolunun, bu geniş arazi ile okyanuslar arasındaki toprak şeridi olarak tanımladığı *Rimland* (kıyı kuşağı) üzerinde hakimiyet kurmak olduğunu iddia etmiştir. Soğuk Savaş dönemine ait olan bu kavramsallaştırmaların "çevreleme" politikasının ortaya çıkmasında önemli rol oynadıkları açıktır (Lacoste, 1993: 37-40).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından bu teoriler yeniden masaya yatırılmış ve zamanın koşullarına uygun yeni fikirler ortaya atılmıştır. Bu çerçevede özellikle Zbigniew Brzezinski'nin Büyük Satranç Tahtası eserine değinmek gerekmektedir. Brzezinski coğrafya üzerinde doğrudan hakimiyet kurmanın artık eskisi kadar önemli olmadığını vurgulayarak, esas meselenin Batı dünyasının ve özellikle de ABD'nin temsil ettiği siyasal ve ekonomik liberal değerlerin dünyanın giderek daha büyük bir kısmında geçerli olması, bir anlamda bütün dünyanın ABD'nin koyduğu oyun kurallarına uymasının ve piyasanın artık gerçek anlamıyla küreselleşmesinin önemi üzerinde durmuştur. Ancak bu sayede ABD'nin ve Batı'nın sistemdeki üstünlüğünü sürdürmek mümkün olacaktır (Brzezinski, 1997). Avrasyacıların tam olarak sorguladığı da zaten uluslararası sistemdeki ABD ve Batı üstünlüğüdür, başka bir deyişle Avrasyacılığın temel aksiyomu Batı'nın ve onun değerlerinin evrenselliği iddiasının reddidir. Çünkü bu evrensellik iddiası, zaten Batı'nın dünyanın geri kalanı üstünde egemenlik kurmasının bir aracıdır.

Batı'nın reddi ve onun siyasal, ekonomik ve kültürel emperyalizmiyle mücadele Avrasyacılığın ayrılmaz bir parçasıdır. Batı'nın emperyalizmiyle mücadele ise Batı'nın değerlerinin reddiyle başlamakta ve Avrasyalı halkların mücadelesinin sembolü haline gelmektedir. Aslına bakılırsa Avrasyacılık batı emperyalizmini reddetmekle birlikte, kendisi de emperyal bir dünya görüşüne sahiptir. Başka bir deyişle, Avrasyacılık batının emperyalizminin durdurulması için "kolektif Batı"yla boy ölçüşebilecek, rakip emperyal bir ya da birçok devletin varlığını zorunlu görmektedir. Bu analiz de Rusya'nın çok kutuplu dünya arzusuna uygundur. Vladislav Surkov, 2018'de yazdığı "Dünya Siyasetinde Rusya" başlıklı makalesinde, "Rusya'nın tarihi ne Batı'nın ne de Doğu'nun tarihinden ayrılamaz. Ancak kendisi Batı'nın ya da Doğu'nun bir parçası olarak da görülemez. Rusya Batı'dan ve Doğu'dan ayrı, başlı başına bir birimdir" derken, Rusya'nın jeopolitik yalnızlığının adeta ulusal kimliğinin bir parçası, hatta gereği olduğunu savunması da bu bağlamda önem taşımaktadır (Chappedelaine, 2022).

Yeni Avrasyacılık ve Otoriter Devlet Anlayışı

Avrasya halklarının Batı'nın kültürel ve ahlaki çöküşüne karşı ortak muhafazakar değerlerle birleşmiş bir topluluk oluşturduğuna inanan, devlet kültüyle desteklenen bir milliyetçilik akımı olan Avrasyacılık, bu emperyal yapının güçlü ve otoriter bir lider tarafından yönetilmesi gerektiğini de iddia etmektedirler. Tanım gereği imparatorluklar, çok kültürlü, çok etnili ve çok dinli olduklarından, Avrasyacılık salt bir Rus milliyetçiliği, yani etnik ve ırksal bir milliyetçilikten ibaret değildir. Kaldı ki E. Bagramov gibi Avrasyacılar, Ortodoks Hıristiyanlıkla Müslüman-Sufi inancının birbirini tamamladığını dahi öne sürmüştür. Panarin ve Dugin de Avrasya'nın Türkçe konuşan halklarını bu bölgenin temel unsuru olarak görmüş ve Sultan Galiyev'e de atıfla Batı'ya karşı bir Türk-Slav ittifakının önemini vurgulamışlardır (Laruelle, 2001: 14).

Emperyal söylemin varlığı, Avrasyacılığın dar anlamda bir Rus ulus-devlet milliyetçiliği olmadığı anlamına gelmektedir; ancak pratikte her emperyal yapının bir hakim unsurunun ve kültürünün olması da kaçınılmazdır. Avrasyacıların aklındaki modeldeki emperyal yapı, Rusçanın ve Ortodoks Hıristiyanlığın hakim olduğu bir yapı olacaktır. Bu nedenle Avrasyacıların Rus kimliğini bir adım önde tuttuklarını, çoğulcu ve çok kültürlülüğe önem veren bir yapıyı değil, Rusların, Rus dilinin ve kültürünün hakim unsur olduğu kozmopolit bir yapıyı savunduklarını söylemek gerekmektedir.

Bu bağlamda Avrasyacılar açısından dinsel değerlere sahip çıkılması, Avrasya uluslarının kendi karakterlerini oluşturan temel unsurların savunulması anlamına gelmektedir. Dinsel ve ulusal değerlerin vücut bulmuş hali ise, otoriter, güçlü, merkeziyetçi bir devlet yapısıdır. Bir anlamda, devletin siyasi otoritesine tâbi olan dini kurumların temel işlevi, bu devlet yapısını ve onu yönetenlerin kararlarını meşrulaştırmaktır. Zaten Avrasyacıların Batı değerlerine karşı çıkarken kullandıkları argümanlar giriş bölümünde de belirtildiği gibi büyük ölçüde dini değerlerle desteklenmektedir. Yerel ve ulusal olduğu iddia edilen muhafazakar toplumsal değerleri savunmak, devletin tartışılmaz otoritesini desteklemek, milli kültür ve tarihle gurur duymak, bu açıdan Avrasyacılığın vazgeçilmez unsurları olmaktadır. Bu bağlamda Batı'nın reddi, aynı zamanda siyasi otoriterliğin savunulmasını da gerektirmektedir. Milli ve/veya dini değerlerin zayıflaması da dahil olmak üzere Batılılaşmanın bütün etkilerini reddeden Avrasyacılık, batıdan kopuşu destekleyen siyasi ve diplomatik tercihleri de meşrulaştırmaktadır. Tam da bu sebeple A. Dugin, Avrasya halklarını "Batı'yı unutmaya" çağırmıştır (Dugin, 2014: 2).

Avrasyacı yaklaşıma göre ülkeler arasındaki demokrasi farklılıkları bir ülkenin siyasi bakımdan diğerinden daha az ya da daha fazla gelişmiş olduğu anlamına gelmemektedir. Başka bir deyişle Avrasyacılar için demokratikleşme, bütün ülkelerin ortak hedefi olmak zorunda değildir ve başlı başına bir gelişme kriterini de oluşturmamaktadır. Bir anlamda Avrasyacılar Batı karşısında kendi değerlerine sahip çıkarak "farklı olma hakkını" savunmaktadırlar (Dugin, 2017: 45-48). Evrensel değerler karşısında kültürel göreceliliğin savunulması, Avrasyacı söylemde sık sık yinelenen bir temadır. Sosyal teorilerin evrensel olamayacağını, zira her ulusun kendine özgü bir kimliğe sahip olduğunu vurgulayan Avrasyacı yaklaşım, medeniyetlerin ve farklı yönetim tarzlarının her ulusun kendi ihtiyaçlarından kaynaklanan ve eşit değerde kurumlar olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple Batı'nın demokrasi, insan hakları, azınlık hakları gibi konularda yönelttiği eleştiriler iç işlerine karışma, hatta dış güçlerin milli birliği zayıflatma amacı taşıyan bir düşmanlığın belirtisi sayılmakta, ülke içinde de bu değerleri savunan yerel unsurlar Batı'nın hizmetindeki iç düşmanlar olarak görülerek ihanetle suçlanmaktadırlar. Dolayısıyla demokratik hak savunucularının eylem ve söylemleri de gayrimeşru görülmektedir.

Sonuç olarak, 1990'lardan itibaren adım adım oluşan yeni Avrasyacılığın temel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür: uluslararası siyasetin realist bir teorik perspektiften ve jeopolitika ekolünün etkisinde yorumlanması, jeopolitik birimler olarak algılanan oyuncuların farklı medeniyetleri temsil eden emperyal yapılar biçiminde algılanması, uluslararası sistemin yapısının

çok kutuplu olması gerektiği fikri, ahlaki, siyasi ve toplumsal değerlerin evrensel olabileceği iddiasının reddi, ulusal değerleri tanımlarken dinsel ve geleneksel unsurların öne çıkartılması, ulusal tarih anlatısının mevcut siyasal rejimi meşrulaştıracak biçimde Batı'yla ezeli ve ebedi bir mücadele fikri çerçevesinde kurgulanması, determinist bir ulusal kader anlatısı ile bu mücadele fikrinin desteklenmesi, 18. yüzyıldan beri gerçekleştirilmiş olan Batılılaşma hamlelerinin reddi ya da sorgulanması, ülkeyi ve ulusu iç ve dış tehditlerden korumanın bir yolu, aynı zamanda ulusal değerlere en uygun yönetim biçimi olarak otoriter, şeffaflıktan uzak ve güçlü merkezi yönetim anlayışının savunulması, militarist bir devlet yüceltmesi, devletin iç ve dış politika tercihlerinin ulusal davalar olarak tanımlanması, bu davaları devletin bakış açısına uygun olarak değerlendirmeyenleri ya da fazla Batılılaşmış görülen toplumsal kesimlerin, yozlaşmış yahut dış güçlerin hizmetinde gruplar olmakla suçlanıp meşru siyasal zemininin dışına itilmesi. Tüm bu anlatı, eğitim sistemi, milli bayramlardaki ulusal semboller ve diziler gibi popüler kültür unsurlarıyla yaygınlaştırılmaktadır. Görülebileceği gibi, Avrasyacılık belirli siyasal ve diplomatik tercihleri meşrulaştırmak için kullanılan son derece pragmatik bir araçtır.

Putin'in Siyasal ve Diplomatik Söyleminde Yeni-Avrasyacılık

SSCB'nin yıkılmasının tarihsel bir trajedi olduğunu düşüncesindeki Putin, 2007 Münih Güvenlik Konferansında yaptığı konuşmayla birlikte giderek Batı karşıtı bir söylem benimsemiş ve yakın tarihin işlevsel bir okumasıyla bu söylemi destekleyerek zenginleştirmiştir. Vladimir Putin, Münih Güvenlik Konferansı'nda ABD'nin tek kutuplu bir dünya düzeni kurmak için sistemdeki tüm diğer oyuncuların çıkarlarını yok saydığını iddia etmiş ve küresel barış için çok kutuplu bir dünya düzenini savunmuştur. Ayrıca Putin bu konuşmasında NATO'nun eski Sovyet Cumhuriyetleri olan Baltık ülkeleri başta olmak üzere Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesini Rusya'nın güvenliği için bir tehdit olarak tanımlamış; enerji güvenliği konusunda ise Avrupa ile işbirliği çağrısı yapmıştır. ABD'nin tek taraflı dış politika kararlarını eleştirerek, Rusya'nın da veto hakkı sahibi bir daimî üye olarak Güvenlik Konseyi'nde yer aldığı Birleşmiş Milletler'e saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulayan Putin, küresel istikrarın erozyona uğradığını söyleyerek diyalog ve işbirliğine duyulan ihtiyacı dile getirmiştir. 2007 yılından itibaren Putin'in ABD ve Batı karşıtı konuşmalarının ana ekseni işte bu temel fikirler üzerine inşa edilmiştir.

Kırım'ın ilhak edildiği 2014'ten itibaren giderek yoğunlaşan bir tarzda Vladimir Putin Avrasyacı akımın temel unsurlarını söyleminde kullanmaya başla-

mıştır (Woo, 2022: 143). Avrasyacı iddiaların Putin'in dış politika söylemine katılması aşamalı olarak gerçekleşmiş, fakat stratejik bir tercihin ürünü olarak (hiçbir zaman resmi bir doktrin olarak ilan edilmemiş olsa da) bilinçli bir yönelim olmuştur. Yine 2014'te Rusya, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan ve Ermenistan'ın kurucu antlaşmasını imzaladıkları ekonomik entegrasyonu ön plana çıkarak birliğe Avrasya Ekonomik Birliği adı verilmesi, bu terimin resmi söylemde daha da yaygınlaşması sonucunu doğurmuştur.

Putin'in giderek Avrasyacı bir söyleme kaymasının izlerini, SSCB'nin II. Dünya Savaşı'ndaki zaferinin 2000'lerden itibaren giderek yoğun bir biçimde rejimin bugünkü ihtiyaçları uyarınca yeniden yorumlanmasında ve kullanılmasında görmek mümkündür. Batılı müttefiklerin rolünün küçümsenerek Nazi Almanya'sını Kızıl Ordu'nun adeta tek başına yendiği izleniminin güçlendirilmesi ve zaferin kutlandığı 9 Mayıs gününün Rusya'nın en önemli milli bayramı olarak öne çıkarılması; öte yandan dozu giderek artan "Rusya'nın geleneksel değerlerin savunucusu olduğu" iddiaları bu tabloyu tamamlamıştır. Bu çerçevede dozu giderek artan LGBT hakları eleştirisi, liberal Batı'ya karşı olmanın doğal bir sonucu olmanın ötesinde, neredeyse bir sembole dönüşmüştür. Devletin kontrolündeki medya aracılığıyla kitlelere aktarılan bu ideolojik mesajlar, Rusya'nın başlı başına bir medeniyet olduğu iddiasıyla da desteklenmektedir. Tüm bu söylem, özellikle Kırım'ın ilhak edildiği 2014'ten itibaren resmî söylemde kullanımı giderek sıklaşan "Rus Dünyası" terimiyle de ifade edilir olmuştur. Aynı durumu Ukrayna'daki savaşın gerekçelendirilmesi ve son olarak 2023'te kabul edilen Rusya'nın yeni stratejik doktrininde de gözlemlemek mümkündür.

"Rusya'nın Sınırları Yoktur" : Rus Dünyası

19. yüzyılda ortaya çıkmış olan Kutsal Rusya söyleminde izleri bulunabilecek olan "Rus Dünyası" kavramı, Westfalya Antlaşmalarından (1648) bu yana norm haline gelen ulus-devlet kavramını değil, mistik bir kimlik taşıyan ve sınırları belirsiz bir ülkeyi işaret etmektedir. Rusya'nın Rusya Federasyonu toprakları dışında da birtakım doğal haklara sahip olduğu iddiasının kavramsal çerçevesini oluşturan Rus Dünyası söylemi, öncelikle Rusya'ya komşu ülkelerde yaşayan ve Rusça konuşan tüm toplulukların tarihsel, kültürel ve siyasal bir bütün oluşturduğunu iddia etmesi anlamına gelmektedir. Üstelik Rus ulusal kimliğinden gurur duyduğu söylenen bu topluluklar üzerinde, ortak kültürel unsurlar ve geleneksel değerler sebebiyle Rus devletinin hem söz söyleme hakkı vardır hem de onları koruyup kollama vazifesi bulunmaktadır. Bu görev, aynı zamanda Rus-

ya'nın yakın coğrafyadaki etkisinin arttırılması anlamına geldiğinden ülkenin jeopolitik çıkarlarına da uygundur. Zira Rusya'nın yayılmacılığını ve diğer ülkelerin iç işlerine karışma isteğini meşrulaştırmaktadır. Putin'in bir etkinlikte sarf ettiği "Rusya'nın sınırları yoktur" söylemi de bu açıdan değerlendirilmelidir. Rus Dünyası'nın coğrafi sınırları bilinçli olarak belirsiz tutulmaktadır (Colin-Lebedev, 2022: 90). Sınırların belirsizliği, Rusya'nın herhangi bir objektif kritere bağlı olmaksızın gücünün yettiği her yere sahip olabileceği ve ele geçirebildiği topraklardaki hakimiyeti meşrulaştırmak için siyasal ya da hukuki başkaca bir kritere ihtiyaç duymadığı anlamına gelmektedir. Bu söylem BM Şartı'ndaki sınırların dokunulmazlığı fikrinden ziyade, ulus-devlet fikri öncesindeki emperyal zihniyetin mirasçısıdır (Colin-Lebedev, 2022: 83). Aslında Rusya'nın Rusya Federasyonu'ndan çok daha geniş bir coğrafyayı ifade ettiği fikri, SSCB'nin dağılmasından hemen sonra ortaya çıkmış bir fikirdir. Daha 1993 yılında Tacikistan'daki iç savaşla ilgili konuşurken Rusya'nın o zamanki Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in "Tacikistan'ın güney sınırı Rusya'nın sınırıdır" demesi de bu bakışın bir ürünüdür (Brunelli, 2017: 378).

Rus Dünyası kavramı her ne kadar 1990'lı yıllarda ortaya çıkmış olsa da Vladimir Putin'in iktidarı döneminde resmi görüş ve politikalarda kullanımı artmıştır (Colin-Lebedev, 2022: 90). 2007 yılında Rus Dünyası Vakfı'nı kurarak bu söylemi Rusya'nın *soft power* araçlarıyla da yaygınlaştırma niyeti ortaya konulmuştur. Amacı Rus dili ve kültürünü dünya çapında yaymak olan bu vakıf, öncelikle yakın coğrafyadaki Rus azınlıklarla anavatan Rusya arasındaki bağları güçlendirme amacı gütmüştür. Aynı şekilde etnik Rus olmasalar da Rus diline ve kültürüne sempati duyanların sayısını arttırmak da amaçlanmıştır. Rus dilinin yurt dışında öğretilmesi yahut diasporadaki Rusların dernekler aracılığıyla örgütlenmesi bu politikanın parçasıdır. 2010 yılında kabul edilen bir kanun uyarınca da Rus hükümeti, Rusya Federasyonu'yla hukuki, kültürel ve manevi bağlar kurma yolunda özgür iradesini kullanmış topluluk ve kişilere destek olmayı taahhüt etmiş, 2012 yılında oluşturulan bir fonla da yurt dışında yaşayan soydaşların haklarının savunulması ve desteklenmesi amaçlanmıştır. Bir başka deyişle Rus devleti, Rusya dışında kendine yakın olarak gördüğü toplulukların haklarının savunulmasını bir görev olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede topraklarında etnik Rus azınlıkların yahut Rusça konuşan toplulukların yaşadığı Baltık cumhuriyetlerinin ve Ukrayna'nın ilk olarak akla geldiğini söylemek gerekmektedir. Rus devleti bir yandan da Doğu Avrupa'da ve Batı ülkelerinde yükselişe geçtiğini iddia ettiği rusofobi'yle (Rus düşmanlığı) mücadele etmeyi de resmî bir amaç olarak ilan etmiştir (Colin-Lebedev, 2022: 91). Görüldüğü üzere, Rus Dünyası söylemi hem Rusya'nın dış politika amaçla-

rına ulaşması için, hem de ülke içinde ulusal gururun okşanmasına yardım eden bir araç olarak elverişli bir görüntü ortaya koymaktadır.

Ukrayna'daki İşgalin Gerekçelendirilmesi

Uluslararası siyasette bir kırılma noktası olan Ukrayna'daki savaş, Putin Rusyası'nın Batı dünyasıyla uzlaşma ihtimalini kısa ve orta vadede yok etmiş, Batı ve Rusya'nın birbirine karşı sadece eleştirel ya da rakip değil, düşmanca davranan oyuncular olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır. Vladimir Putin Ukrayna'da giriştiği (ve savaş olarak değil) özel askeri operasyon olarak adlandırdığı istila süreci boyunca yaptığı konuşmalarla bu müdahalenin hem haklı, hem de gerekli ve kaçınılmaz olduğunu vurgularken, sık sık Avrasyacı söylemin unsurlarına dayanmıştır. Bu konuda Putin'in söylemini esas etkileyen kişilerden biri de Aleksandr Soljenitsin olmuştur.

1970 Nobel edebiyat ödülü sahibi ve Sovyet rejim muhalifi Soljenitsin, 1998 yılında yayımlanan "Çığ Altındaki Rusya" başlıklı kitabının 12'nci bölümünde bağımsızlığına birkaç yıl önce kavuşmuş olan Ukrayna'yı ele almış ve bu bağımsızlığı bir "Slav trajedisi" olarak adlandırmıştır. SSCB yıllarında rejim muhalifi olmakla beraber, geleneksel değerlerin savunucusu ve bir Rus milliyetçisi olan Soljenitsin'in o zaman dile getirdiği ve Avrasyacılığa yakın olan fikirlerinin etkisi, büyük ölçüde Vladimir Putin'in aynı konuda yaptığı konuşmalarda hissedilmektedir.

> "Slav dünyasının doğu kısmının yapay bölünmüşlüğü karşısında sadece derin bir acı hissedebiliyorum (...) Onlar [Ukraynalılar], Rusya'dan ayrılırlarsa daha iyi yaşayacaklarına çok kolay ikna edildiler(...). Ukrayna devleti kurulur kurulmaz Rusya'dan geldiğini iddia ettikleri bir askeri tehditten bahsetmeye başladılar. Ukrayna ordusunu eğitmeye başladıklarında yemin eden subayların özellikle Rusya'yla savaşmaya hazır olduklarını göstermeleri gerekiyordu. (…) Çok zayıf olan Ukrayna ulusal kimliğini oluşturmaları gerekiyordu çünkü. Ukrayna Rusya'ya karşı hem BDT içinde hem de uluslararası sahnede daimi ve sistematik bir karşıtlık içine sokuldu. (...) Zaman geçtikçe Ukrayna milliyetçilerinin ideolojisi daha da saçma fikirler ve sloganlarla doldu. Örneğin, Ukrayna ulusunun geçmişi o kadar köklüydü ki Aziz Vladimir, hatta Homeros'un ta kendisi Ukraynalıydı ! Bu Rus karşıtı tavır, elbette ABD'nin işine geliyordu. Ukraynalı yetkililer Amerikalıların yanında Rusları zayıflatmak için uğraşmaya başladılar. Bu sayede NATO'yla yakınlaştılar ve Karadeniz'de ABD ile ortak tatbikatlar yapar hale geldiler. Yeni Ukrayna her ne kadar Sovyet mirasını reddettiğini söylese de, kabul ettiği bir şey vardı: Lenin'in çizdiği Ukrayna sınırları ! Rus diliyle mücadele ettiler, Ukrayna'nın doğusunu ve batısını zorla bir arada tutmaya çalıştı-

> lar ve Ukrayna'da Ortodoks Kilisesi'nin üçe bölünmesini sağladılar. Moskova'ya bağlı kalmak isteyen Ortodokslar üzerinde muazzam bir baskı kurdular. (...) Ama bize ne kadar lanet okurlarsa okusunlar, kalplerimizi Büyük Rusya'nın beşiği Kutsal Kiev'den vazgeçiremeyecekler" (Soljenitsin, 1998: 133-144).

21 Şubat 2023 günü Ukrayna'ya yönelik istila savaşının başlamasının birinci yılı vesilesiyle halka seslenen Vladimir Putin, bu savaştan elde etmeyi umduğu askeri, siyasi, ekonomik ve sosyal faydaları ve gelecek stratejisinin ana hatlarını açıklarken, 22 Şubat 2022'de Kremlin'de yaptığı konuşmadaki ana fikirleri tekrarlamıştır. Buna göre "kolektif Batı", Rus medeniyetine ve bu ülkenin bütünlüğüne içeriden zarar veren hainlerin gizli desteğiyle, ebedi Rusya'yı yok etmek, ülkenin topraklarını parçalamak ve ulusal değerlerini yıpratmak için akla gelebilecek tüm cephelerde, kökleri tarihin derinliklerinde yatan bir mücadele yürütmektedir. Bu görüşler, ideolog Dugin'in Ukrayna savaşının "aydınlık ve karanlık arasında bir mücadele" ya da ülkenin tanınmış dış politika uzmanı Dmitri Trenin'in bu savaşın "ilkel materyalizmi ve iman yokluğunu mağlup etme fırsatı" verdiğini iddia etmesinden çok da uzak değildir (Tertrais, 2023: 59). Bu çok yönlü saldırının, kolektif Batı'nın 2014 yılındaki Maidan darbesiyle yönetimi ele geçiren Ukraynalı neo-nazileri desteklediği ve Rusya'ya karşı bu ülkeyi bir koçbaşı olarak kullanmaya çalıştıkları tezi tekrarlanmıştır.

> "Batılıların Rusya'yı savaş alanında yenemeyeceklerini görmemeleri mümkün değil. Bu nedenle bize karşı, özellikle de gençleri ve yeni nesli hedef alan ve giderek agresifleşen bir enformasyon saldırısı başlattılar. Burada da söylemleri yalanlardan, tarihi gerçeklerin çarpıtılmasından, kültürümüze, Rus Ortodoks Kilisesi'ne ve ülkemizdeki diğer geleneksel dini inançlara saldırılardan ibaret. Batılı elitlerin kendi halklarına neleri dayattıklarına bir bakın! Ailenin, kültürel ve ulusal kimliğin inkârı, sapkınlık, çocuk istismarı ve hatta pedofili - tüm bunlar artık yeni bir norm ve yaşam tarzı olarak kabul edilirken, din adamlarından eşcinsel evlilikleri kutsamaları isteniyor. [...] Onlara şunu söylemek isteriz: kutsal kitaplara, tüm dünya dinlerinin kutsal kitaplarına bakın! Aile kurumunun bir erkek ve bir kadının birlikteliğinden oluştuğu gerçeğinden başlayarak hepsi orada yer alıyor. Ama bugün bu kutsal metinler bile sorgulanıyor... "Onları affet Tanrım, ne yaptıklarını bilmiyorlar" demekten başka ne diyebiliriz ki? Batı'daki milyonlarca insan manevi bir felakete sürüklendiklerinin farkında. Açıkça söylemek gerekirse, Batı'daki kültürel, siyasi ve ekonomik elitler tamamen çıldırmış durumda ve bu kötülüğün tedavisi yok gibi duruyor. Bununla birlikte, bu onların sorunu, onların işi. Bize düşen görev ise çocuklarımızı bu delilikten korumak ve biz de tam olarak bunu yapmaya niyetliyiz. Batı'nın toplumumuzu zayıflatmak ve bölmek için elinden gelen her şeyi yapacağı açıktır. Bu amaçla parayla satın aldığı içerideki hainlerin desteğine de güvenecektir. Bu her zaman böyle olmuştur" (Putin, 2023).

Ukrayna'nın doğusundaki dört oblast'ın Rusya'ya ilhakı vesilesiyle 21 Eylül 2022'de konuşan Vladimir Putin, bu konuşmasında da savaşın başlangıcından bu yana Rusya'yı terk edenlere, özellikle de beyaz yakalı genç nüfusa değinerek, bu göçten rahatsız olmadığını, hatta bunu "ulusal bir arınma" olarak gördüğünü belirtmiştir. Buna göre, Batılılaşmış kesimlerin Rusya'yı terk etmesi, ülkenin iç tutarlılığını arttırarak onu daha da kuvvetli kılacaktır. (Tertrais, 2023:61)

Rusya'nın Yeni Stratejik Doktrini

Ukrayna'da başlayan istila savaşı devam ederken, 31 Mart 2023 tarihinde açıklanan Rusya'nın yeni dış politika stratejisi, Rus devletinin ideolojik yönelimine bir daha ışık tutmuştur. Bu metinde Rusya'nın genel dış politika amacının Batı hakimiyetiyle mücadele olduğu ve bu amaçla Batı dışı güçler olan Çin ve Hindistan'la yakınlaşmayı hedeflediği ifade edilmiştir. Rusya'nın çok kutuplu bir dünya arayışı çerçevesinde Batı'nın yeni sömürgeci ve hegemonik emelleriyle mücadelede başı çekmekte olduğu iddia edilmiştir. Rusya'yı bir "medeniyet-devlet" olarak tanımlayan doktrin, Rusya'nın hayati ulusal çıkarları olarak Rus Dünyası'nı dış tehditlerden korumak, aynı zamanda Rusya'nın geleneksel, manevi ve ahlaki değerlerini "sözde insancıl ve neo-liberal ideolojik tutumlara karşı" savunmak şeklinde sıralamıştır (USIP, 2023). Rusya'yı bir Avrasya ve Avro-Pasifik ülkesi olarak tanımlayan doktrin, Avrasyacı yaklaşımın Putin dönemindeki Rus dış politikasına ne derece tesir ettiğinin adeta bir özeti olmuştur. Bütün bu strateji, "Rusya ithal modellerin değil, tarihsel süreçlerin mantığı içinde, "mümkün olanın sanatı" tarafından yönlendirilen kendine özgü bir devlettir. Sovyetler Birliği çöktükten ve yeni Rusya Federasyonu ortaya çıktıktan sonra, Rusya çöküş sürecini durdurdu, yavaş yavaş toparlandı, derken tek gerçek ihtimal olan doğal durumuna geri döndü: farklı halklardan oluşmuş ve topraklarını giderek genişleten büyük bir organizma. Ülkemizin dünya tarihinde oynadığı müstesna rol, Rusya'nın dünya sahnesinin dışına itilmesine ya da uluslararası toplumda susturulmasına izin vermez." diyen Surkov'un çizgisini de yansıtmaktadır (Ackerman, 2019).

Sonuç Yerine

İlliberal ve Batı karşıtı bir yönetim modeli olarak Avrasyacılık Putin dönemi Rus dış politikasında yol gösterici bir jeopolitik söylem olarak giderek daha fazla önem taşımaktadır. Hatta bu söylemin giderek bir ideoloji haline gelmekte olduğu da iddia edilebilir. Putin yönetiminin giriştiği dış politika eylemlerin

Avrasyacı bir bakış açısından tutarlılığı ve sürekliliği, Ukrayna Savaşı nedeniyle maruz kalınan yaptırımlar örneğinde olduğu gibi, ideolojik hedefleri gerçekleştirme amacıyla kısa vadeli siyasal ve ekonomik çıkarların feda edilebilmesi, Çin Halk Cumhuriyeti gibi ortak değerlere sahip olunan devletlerle iş birliğinin derinleştirilmesi ve uluslararası siyasette uzlaşmacılıktan giderek uzaklaşılması ve Rusya'nın kendi yönetim anlayışını Batı dünyasının bir alternatifi olarak görmeye başlaması bunun göstergeleridir.

Putin dönemi Rusya dış politikasında yoğunluğu giderek artan ve Ukrayna'daki savaşın yol açtığı kırılma nedeniyle uzun süreli bir rota oluşturduğu muhtemel olan devletçi-milliyetçi-muhafazakâr söylem ve Batı merkezli uluslararası ilişkiler algısının reddi, aktif, revizyonist ve yer yer agresif bir dış politika anlamına da geldiğinden Rusya'nın başta yakın çevresi olmak üzere uluslararası sistemin bütünü üzerinde etki yaratmaktadır. Bu söylem ve dış politika tercihlerinin Batı'da ve Batı dışı dünyada algılanması ise taban tabana zıttır. Ukrayna krizi boyunca gözlemlenebildiği gibi, Batı-dışı dünyada bu söylem küresel güney olarak adlandırılan geniş coğrafyada bir karşılık bulduğu için önem taşımaktadır. Dinsel değerlerden de beslenen Batı'nın yozluğuna karşı geleneksel değerlere sahip çıkma söylemi üzerinden Rusya böylelikle kendini liberal Batı'nın bir alternatifi olarak sunmaktadır. Bu söylemin Batı dışı dünyada bulduğu yankı kadar önemli olan ise, Batı'daki özellikle aşırı sağ kesimlerde de alıcıları bulunmaktadır. Bu çerçevede Rusya'nın – tıpkı küresel güneydeki diğer oyuncuların söyleminde de yer bulduğu gibi - çok kutupluluk savunusu, başlı başına Batı'nın siyasal, ekonomik ve kültürel hegemonyasıyla mücadelenin bir parçasına dönüşmektedir. Dolayısıyla Avrasyacılık, Rusya'nın mevcut jeopolitik çıkarlarıyla uyumlu bir akım halini almaktadır. Dış politika ile iç politikanın hiçbir zaman tam olarak ayrılamayacağı gerçeği göz önüne alınırsa, Batı'nın normlarıyla mücadele etme anlamına gelen Avrasyacılığın bir yandan Putin'in siyasal amaçlarına da hizmet ettiği ortadadır.

Rusya'nın yönetim anlayışının otokratik mantığının tarih boyunca değişmediği ve ülkenin kendine özgü kimliği dolayısıyla da değişemeyeceği, aynı zamanda da ülkenin bizatihi Batı dünyasının anti-tezini oluşturduğu söylemi Putin yönetiminin kendini meşrulaştırma aracı olmanın ötesinde, kökleri Rusya'da son üç yüzyıldır devam eden Batılılaşma yanlıları-karşıtları tartışmalarına kadar inen bir olgudur. Bu açıdan Rus Avrasyacılığı üzerine yürütülen araştırma ve tartışmaların, sancılı Batılılaşma süreçlerinden geçmiş ve bunun ortaya çıkardığı sorunlar ve çelişkilerle uğraşan başka toplumlar için de açıklayıcı olması mümkündür. Her durumda, Rusya'nın uluslararası sistemdeki konumu ve Batı

dünyasıyla ilişkilerinin niteliği hakkındaki tartışmalar devam ettiği sürece, Avrasyacılık da şekillenmeye devam edecektir.

Kaynakça

Abbas, M. (2022), "Russia's Eurasian union dream: A way forward towards multipolar world order". *Journal of Global Faultlines*.

Ackerman, G. (2019), "L'Etat long de Poutine". *Le Grand Continent*.

Bibard, L. (2022), "Le conflit russo-ukrainien est aussi une question de regard sur les sexualités". *The Conversation*.

Buranelli, F. (2017), "Spheres Of Influence As Negotiated Hegemony – the Case Of Central Asia". *Geopolitics*, 2 (23), 378-403.

Brzeznski, Z. (1997*). The Grand Chessboard*. New York, Basic Books.

Chappedelaine, B. (2022), "Vladislav Sourkov: Idéologue de la Russie poutinienne". *Expressions,* Institut Montaigne.

Colin-Lebedev, A. (2022), *Jamais frères? Ukraine-Russie: une tragédie post-soviétique*. Paris, Seuil.

Dugin, A. (2014), *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım*. İstanbul, Küre Yayınları.

Dugin, A. (2017), *İnsanlığın Ön Cephesi: Avrasya*. İstanbul, Kaynak.

Erşen, E. (2017), "Geopolitical Traditions in Turkey: Turkish Eurasianism", *The Politics of Eurasianism, Identity, Popular Culture and Russia's Foreign Policy*, (ed. Bassin, M. Ve Pozo, G.). Londra, Rowman and Littlefield Intl.

Huntington, S. (1993), "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs*, 72-2.

Huntington, S. (1996), *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon and Schuster, New York.

Imanbeyli, V. (2017), "Failed Exodus: Dugin's Networks in Turkey", *Eurasianism and the European Far Right: Reshaping the Europe-Russia Relationship*. Londra, Lexington Books.

İsmailov, M. (2011), *Avrasyacılık*. İstanbul, Doğu-Batı.

Lacoste, Y. (1993), *Dictionnaire de géopolitique*. Paris, Flammarion.

Lancereau, G. (2022), "Cent Ans de Solitude Géopolitique". *Le Grand Continent*.

Laruelle, M. (1999), *L'idéologie eurasiste russe ou comment penser l'Empire*. Paris, L'Harmattan.

Laruelle, M. (2001), "Alexandre Dugin: esquisse d'un Eurasisme d'extrême droite en Russie post-soviétique". *Revue d'études comparatives Est-Ouest*, 32, 3.

Laruelle, M. (2001), "Le néo-Eurasisme russe: l'Empire après l'Empire". *Cahiers du monde russe*, 42.

Makarian, C. (2023), "A la recherche de "l'âme russe"". *Le Point Géopolitique*, 8.

Mcfaul, M. (2020), "Putin, Putinism, and the Domestic Determinants of Russian Foreign Policy". *International Security*.

Perinçek, M. (2006), *Avrasyacılık: Türkiye'deki Teori ve Pratiği*. Ankara, Bilgi Yayınevi.

Perinçek, M., Akçalı, E. (2009), "Kemalist Eurasianism: An Emerging Geopolitical Discourse in Turkey", *Geopolitics*, 14-3.

Poulle, J. B. (2022), "La guerre sainte de Poutine". *Le Grand Continent.*

Putin, V. (2023), Vladimir Putin's Speech to Federal Assembly of Russia, youtube.com

Rey, M. P. (2009), "Review of Marlene Laruelle, Mythe Aryen et Rêve impérial dans la Russie du 19ème siècle", Annales, *Mondes Slaves*, No. 3

Soljenitsyn, A. (1998), *La Russie sous l'avalanche,* Paris, Fayard.

Silviusa, A. (2014), "The Russian State, Eurasianism, and Civilizations in the Contemporary Global Political Economy", *Journal of Global Faultlines*.

Spengler, O. (1991), *The Decline of the West,* Oxford University Press, Oxford.

Tertrais, B. (2023), "Le crépuscule d'un empire". *Le Point Géopolitique*, 8.

Tsygankov, A. P. (2010), "Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity". *Choice Reviews Online.*

USIP-United States Institute for Peace, (2023), What You Need To Know About Russia's New Foreign Policy Concept, usip.org

Woo, P. (2022), "Development of the Neo-Eurasianism and the Pathways of the Putin's Regime", *Korean Association of Area Studies*, 4(40), 143-172.